

2.1. OBJECTIUS I HIPÒTESIS

L'objecte d'estudi d'aquesta recerca són les formes de reproducció social agràries en el context del procés de mercantilització de l'economia i de la societat pagesa. L'objectiu general és analitzar els mecanismes de la reproducció social, les seves transformacions i continuïtats, així com els àmbits en els quals té lloc aquesta reproducció. La casa, la comunitat local i les associacions agràries són les unitats socials en què s'integren els processos de reproducció i són també les unitats d'observació de la recerca.

Les estratègies productives i reproductives són totes aquelles actuacions dirigides a la perpetuació dels grups socials, en les quals s'hi troben implicats els tres factors de producció i reproducció: l'objecte, que és el patrimoni agrari, els mitjans o instruments i, finalment, la força de treball, les persones, els productors. La casa, unitat social per excel·lència en l'entorn agrari català, sintetitza molt bé la convergència dels interessos de la reproducció econòmica i la social i familiar. La casa és unitat de producció econòmica i de reproducció perquè hi conflueix l'interès en la continuïtat del grup familiar, i la perpetuació dels seus mitjans de producció, també d'identificació i d'ubicació social: el patrimoni. L'interès de la recerca és explorar els mecanismes de permanència de la casa pagesa com a unitat productiva i reproductiva en un context en contínua transformació, marcat per les condicions imposades per la implantació progressiva de les relacions de mercat.

La casa és la unitat social en què té lloc la reproducció social i la comunitat és el seu marc d'integració. L'una i l'altra es van redefinint en la mesura que les condicions del context canvien i van incorporant noves esferes reproductives. He estructurat la tesi en tres grans moments d'aquest procés de mercantilització que afecta les condicions reproductives de la societat pagesa: en la primera fase des de meitats del segle XVIII fins a finals del XIX, la reproducció social transcorre, fonamentalment, dintre dels límits de la casa i de la comunitat local, en la segona etapa, des de finals de segle XIX, apareixen les associacions agràries per constituir-se en mecanismes d'adaptació de les cases pageses i de les comunitats locals a les noves condicions de l'Estat liberal i de l'economia de mercat; i, finalment, en la tercera fase, que s'inicia cap a la dècada del 1960, el procés de mercantilització s'endureix i dificulta la

pervivència de les cases pageses que, finalment, veuen sucumbir la seva lògica reproductiva i de perpetuació, per esdevenir únicament famílies amb activitat agrària, la reproducció de les quals es decideix, pràcticament, en organismes internacionals.

La hipòtesi a partir de la qual s'ha articulat la recerca parteix dels postulats de la teoria de la transició social formulada per Godelier (1987). La societat agrària es transforma en la mesura que van penetrant les condicions socioeconòmiques de l'economia de mercat; el canvi és la constant en un context de transició permanent de les estructures econòmiques i socials. En aquesta transformació es produeix la pervivència d'alguns elements i l'aportació d'altres de novells. En el context pagès que analitzo, m'ha guiat la hipòtesi que es produeix una pervivència de la família com a unitat bàsica per a la producció i la reproducció i que, la família s'adapta a les circumstàncies que determina el procés de mercantilització activant recursos, alguns recurrents, com ara la constant adaptació de les estratègies familiars d'herència i matrimoni; i d'altres de més externs a l'àmbit domèstic de la reproducció, com són la diversificació d'activitats econòmiques, l'aparició de l'associacionisme agrari, la reivindicació d'ajuts europeus o l'abandonament de la vida pagesa. La pervivència de la família com a unitat de producció pagesa s'ha pogut produir mercès a la seva contínua acomodació i subordinació a les condicions imposades per l'economia de mercat.

En l'amplitud d'aquest objectiu general s'hi han concretat alguns objectius més específics que permetran operativitzar el seu assoliment. S'enumeren a continuació:

1. Determinar les estratègies d'herència i descendència com a mecanismes essencials en la perpetuació de les cases pageses. La transmissió té lloc en el marc de la norma jurídica i l'aplicació del sistema d'herència indivís es va adaptant a les condicions relatives a la conjuntura històrica o familiar i també a les condicions estructurals que imposa el procés de mercantilització. Es tracta d'observar la diferència existent entre els models normatius i les pràctiques socials, això és, els usos pràctics dels models jurídics (Bourdieu, 1972), analitzant les transformacions sofertes per les pràctiques de transmissió així com la varietat de contextos (històrics, econòmics, socials, ideològics) en què cal

situar els canvis. Les pràctiques d'herència no es corresponen de forma estricta amb el que marca la norma jurídica, sinó que s'adapten i es flexibilitzen d'acord amb les prioritats de les necessitats reproductives del moment. Això és especialment present en els recursos reproductius adoptats per les cases pageses propietàries de patrimonis de dimensions inestables. La norma jurídica és seguida més fidelment per les classes benestants i amb patrimonis consolidats i estables.

2. Descriure el paper de les pràctiques matrimonials, integrades en el conjunt d'estratègies internes amb què la casa pagesa garanteix la seva reproducció. Les decisions sobre els matrimonis dels fills tenen importants implicacions en la regulació demogràfica del grup domèstic i són, entre d'altres coses, actuacions encaminades a compensar les dimensions del grup i les necessitats productives i reproductives. Des d'un altre punt de vista, s'analitzaran també les aliances matrimonials com a capital relacional, en la mesura que estableixen vincles entre les cases pageses, majoritàriament a l'interior del mateix grup social. La circulació de dots i llegítimes provoca augments i reduccions en el patrimoni i condiona la reproducció. El matrimoni de les filles cabaleres és el més ric en capital relacional i és més rendible per situar la casa en el marc d'integració de la comunitat local.
3. Constatar la importància que té la reproducció de la posició social de la família respecte a la reproducció de les seves bases econòmiques. Veure si les estratègies familiars privilegien la reproducció de la posició de la casa en l'estructura social de la comunitat local, o bé la perpetuació de les bases econòmiques, essencialment les patrimonials. La hipòtesi d'aquest objectiu és la de què les estratègies de reproducció familiar donen més importància a la continuïtat de la posició social de la casa dins la comunitat local, fins i tot en el cas que això pugui malmetre les bases econòmiques de la reproducció.
4. Observar el nivell de diversificació d'activitats econòmiques a què s'arriba davant conjuntures econòmiques desfavorables o, també, davant les situacions de transició de les bases econòmiques i socials. La base econòmica agrícola és la que té una consideració simbòlica més important en la reproducció de les famílies, tanmateix, sovint es recorre a altres recursos productius per assegurar el

seu manteniment o millora. El patrimoni agrari sovint es perpetua mercès a activitats no agrícoles.

5. Analitzar el paper estructural de l'endeutament pagès en els processos de formació i manteniment dels patrimonis agraris mitjans. Cal veure el paper diferencial de les dues modalitats de crèdit més importants, el censal, com a crèdit precapitalista i el debitori, el crèdit de l'Estat liberal del XIX. La meua hipòtesi és que el censal va facilitar l'accés a la terra i la seva conservació, mentre que el debitori va contribuir a l'empobriment dels pagesos amb patrimonis inestables.
6. Determinar com encaixa l'associacionisme agrari en la reproducció pagesa, tenint en compte que es tracta d'un recurs reproductiu extern a la casa pagesa. M'interessa observar les condicions d'aparició del moviment cooperatiu, la forma com va cristal·litzar a la comunitat local observada i com va tenir lloc l'apropiació del model per part de les cases pageses. L'estratègia cooperativa no suplantava en cap cas la familiar sinó que la recolza i la complementa. El substrat ideològic sobre el qual es sustenta la reproducció familiar és un dels fonaments per a la construcció ideològica del model cooperatiu.
7. Analitzar les noves formes de dependència implícites en el procés industrialitzador del segle XX, el paper de les polítiques agràries i la incidència de l'Estat en la dinàmica rural. La industrialització i terciarització iniciada als anys 60 assenyalava una nova fase en el procés de mercantilització que genera noves formes de dependència de les economies agràries familiars. En aquest context de progressiva salarització de les economies domèstiques, es produeix l'abandonament de l'agricultura com a activitat principal. Les polítiques agràries de les administracions i l'agroindústria acaben imposant les condicions de la continuïtat de l'activitat agrària d'unes famílies que han vist interrompuda la seva reproducció com a cases pageses. Les polítiques comunitàries de la UE aporten nous condicionants, estímuls i límits, al funcionament de les explotacions agràries.

2.2. DELIMITACIÓ DEL TEMPS DE LA RECERCA

El marc temporal es situa en temps històric, la investigació és de caràcter processual. S'ha prioritzat l'anàlisi dels sistema sociocultural des de la perspectiva del canvi o, millor dit, de la transició social. La incorporació del model capitalista de producció i de reproducció ha estat una constant en el període que s'analitza, per poder reconstruir la forma com s'ha produït aquesta incorporació cal analitzar la pervivència en el temps de situacions vinculades a models que estrictament no són els propis d'una societat mercantil, com és el cas de les cases pageses en les quals la unitat bàsica de producció i reproducció és la família. Per tot això, distingeixo tres grans fases en el implantació del procés de mercantilització que coincideixen amb tres moments en la periodització dels límits cronològics de la tesi:

1. La fase inicial va des de la primera meitat del segle XVIII fins a finals del XIX, un cop s'ha consolidat el model d'Estat liberal. L'inici d'aquesta primera etapa és, en part, arbitrària perquè les condicions productives i reproductives d'aquesta fase es donaven igual un segle abans. Les cases pageses com a unitats productives que destinaven una part important de la seva producció a la comercialització en mercats nacionals i internacionals ja les trobem en els segle anteriors, al XVII i al XVI, per descomptat. Però durant el segle XVIII es produeix una expansió agrícola i demogràfica que ofereix un bon context per a la fundació de noves cases pageses. Aquesta és la situació de la família que he estudiat: Pau Soronellas, cabaler de Lluques Soronellas es casa i s'independitza de la casa paterna l'any 1718, moment en què funda el seu propi llinatge patrimonial. En aquesta primera etapa, analitzo la trajectòria de cal Lluques, en el context històric social i econòmic de la Selva del Camp, la comunitat local en la qual s'integra. La contextualització va més enllà de la comunitat local en la mesura que aquesta il·lustra les tendències més generals de la conjuntura i l'estructura social i econòmica del Camp de Tarragona, de Catalunya i de l'Espanya d'aquell període, àmbits territorials que també han estat tinguts en consideració. S'ha volgut donar força profunditat històrica a aquesta reconstrucció genealògica per tal que les estratègies reproductives fossin més variades en funció de contextos i conjuntures històriques diferents. A través de la família s'obté una imatge fidel del continuum, a partir de la presa en consideració de les estratègies de reproducció de la casa, de tot el cicle reproductiu. Això no

obstant, com es veurà, el cicle està fragmentat en fases que es corresponen amb els períodes en què els diferents hereus han estat al capdavant de la casa. Pels meus objectius són importants les dues dimensions, la del cicle sencer, però també la dels cicles reproductius de cada una de les etapes. Les estratègies reproductives d'ambdues lògiques no sempre són coincidents fins i tot, en algunes ocasions, poden arribar a esdevenir contradictòries. A continuació es resumeixen en un quadre les diferents etapes i el seu abast cronològic:

Nom del cap de família	Període
Pau Soronellas Pàmies	1718-1769
Andreu Soronellas Gondolbeu	1769-1795
Pau Soronellas Estrader	1795-1816
Pau Soronellas Català	1816-1838
Salvador Soronellas Català	1833-1860
Andreu Soronellas Pàmies	1860-1906

2. La segona fase del procés de mercantilització l'analitzo entre finals del segle XIX i els anys 30. L'inici d'aquesta etapa ve marcada per la crisi agrícola de finals de segle XIX, una crisi que provoca els primers grans desplaçaments de població de les zones rurals cap a les ciutats; la crisi, en bona part motivada per la progressiva mundialització dels mercats agraris, fa emergir l'associacionisme pagès com un nou recurs reproductiu que ha de permetre a les cases pageses adaptar-se a les noves circumstàncies de la producció i comercialització dels productes agraris. Faig acabar aquesta fase l'any 1936, quan amb l'esclat de la guerra civil, es produeix la unificació de les associacions agràries, una situació que tindrà continuïtat durant l'etapa franquista. Sóc conscient però, que en realitat aquesta segona fase no acaba fins els anys 60 quan comença a quallar el procés industrialitzador de l'Espanya del segon franquisme¹. Per desenvolupar l'estudi d'aquesta fase m'he servit de dues unitats d'observació; per un cantó, de l'anàlisi de la forma com es va garantir la reproducció de cal Lluques durant aquest període; per una altra banda, he reconstruït

¹ El fet de situar el final d'aquesta segona fase l'any 1936 té sentit en el context de la història del cooperativisme i en el de la forma com els informants organitzen la seva memòria històrica. La guerra és un referent del temps simbòlic que separa l'abans i l'ara i es considera que tot el que va passar després de la guerra és l'antecedent de la situació actual. Jo també ho he considerat així, perquè la història del cooperativisme que es desenvolupa als anys 60 té a veure amb la trajectòria que les cooperatives agrícoles inicien després de la unificació forçosa durant el període de guerra, una unitat que té continuïtat durant tot el franquisme.

les condicions d'aparició de l'associacionisme agrari al camp català i, en concret a la Selva del Camp, la comunitat local observada.

3. La tercera etapa del procés de mercantilització que delimito entre el 1936 i l'època actual, té el seu punt d'inflexió a la dècada dels 60 i 70, quan el model de la societat industrial comença a triomfar entre les noves generacions, quan es consolida la devaluació social i econòmica de l'activitat agrària i quan les cases pageses comencen a tenir problemes de continuïtat com a tals. La incidència en les dinàmiques locals de l'agroindústria, dels mercats internacionalitzats i de les polítiques agràries d'àmbit europeu, es fa tan evident com la necessitat d'acomodació de les estratègies dels pagesos a les noves condicions de la globalització econòmica. En aquesta fase la reproducció ha superat, de molt llarg, l'àmbit de la casa i de la comunitat local. L'estudi d'aquesta fase s'ha desenvolupat partint de dades procedents de la història de la cooperativa agrícola local i de les trajectòries seguides per tres cases pageses de la Selva del Camp, al llarg del període.

2.3. LES UNITATS D'OBSERVACIÓ I D'ANÀLISI

Com es desprèn de la informació donada fins ara, la recerca parteix de la presa en consideració de tres unitats d'observació diferents: la casa, les associacions agràries i el seu marc local, la comunitat.

2. **La casa.** En tant que unitat social on es produeixen i reproduïxen els tres factors bàsics de les societats agràries. En primer lloc, la terra i els medis de treball, el factor bàsic de subsistència al qual s'accedeix fonamentalment, gràcies als drets adquirits com a membre d'un grup familiar. L'estudi de la família com a transmissora dels drets sobre la propietat porta a l'estudi de les normes i de les pràctiques d'herència i de descendència, així com el matrimoni. En segon lloc la força de treball. Els productors són condició indispensable per a la producció i la reproducció i es "fan" dins de la unitat familiar. Les dinàmiques i les lògiques familiars canalitzen la producció de productors i l'organització del treball. De la reproducció de la força de treball en depenen no només les explotacions, les famílies, sinó també les comunitats i, per tant, tot el sistema social. La casa és l'àmbit en què he estudiat la convergència de les estratègies de reproducció

familiar i dels recursos comunitaris, com l'associacionisme agrari, i extracomunitaris, com és el cas dels ajuts europeus.

L'estudi de la reproducció social de la casa s'ha desenvolupat aplicant el mètode de l'estudi de cas. La reconstrucció de l'etnografia històrica d'una casa pagesa, cal Lluques entre el segle XVIII i la dècada del 1930 m'ha servit per comprendre la capacitat d'adaptació de l'estratègia de reproducció domèstica a les condicions imposades pel marc de la comunitat local i pel context més general. Cal Lluques aporta a la recerca la història particular que permet conèixer quins són els factors que fan activar quins recursos reproductius així com la seva particular combinació. Cal Lluques és una casa pagesa singular i, alhora, qualsevol casa pagesa suficientment significativa del context general que es pretén estudiar: el de les cases pageses catalanes d'aquest període històric. Aquesta tesi vol mostrar la incidència dels factors globals en les circumstàncies locals, és per això que es fa essencial adoptar l'angle de visió que proporciona la unitat més petita, la més genuïnament local, la casa.

A banda de cal Lluques, també han estat estudiades, tot i que amb menys detall i utilitzant només els relats orals, les trajectòries reproductives d'altres tres cases pageses locals al llarg del segle XX. Aquestes etnografies familiars, han servit per il·lustrar diferents formes en què es desencadena la crisi actual de l'activitat agrícola a la zona estudiada. Aquestes etnografies familiars s'han treballat en el capítol 5 de la tesi i són les següents: cal Pau Bernat, cal Marrus i cal Figü.

3. **Les associacions agràries.** S'han pres com a unitat d'observació les diferents associacions agràries que des de l'any 1900 fins avui han anat apareixent i desapareixent en la comunitat local, la Selva del Camp. Les organitzacions agràries són un recurs reproductiu que les cases pageses activen fora del seu àmbit estricte amb la finalitat d'adaptar-se a les transformacions de les estructures agràries de començaments de segle. El seguiment de la trajectòria de les societats agràries, dels sindicats i de les cooperatives posa en evidència els canvis en el context local i general, transformacions a les quals les entitats s'adapten per fer possible l'acomodació final de les famílies pageses.

A continuació, un quadre resumeix les associacions agràries estudiades i els períodes de la seva vigència.

Nom de l'entitat	Període
Societat dels Pagesos	1900-1919
Societat i Sindicat de l'Agrícola	1904-1919
Sindicat de Sant Isidre	1919-1940
Sindicat de Sant Andreu	1916-1940
Sindicat Agrícola Acció Obrers del Camp	1932-1939
Cooperativa Agrícola de la Selva del Camp	1940-2002

4. **La comunitat local.** La dimensió local és el marc on s'integren les lògiques reproductives de la casa i de les associacions agràries; aquestes dues unitats d'observació no s'entenen sense el context local que les emmarca i que els dona sentit. La comunitat és la Selva del Camp, un poble situat a la confluència de les tres comarques que conformen la unitat territorial històrica del Camp de Tarragona. La seva situació geogràfica i la seva riquesa agrícola la van convertir en una vila important durant tota l'època medieval fins el moment que va començar a ser superada per Reus que, durant l'època moderna, es va anar constituint com el nucli urbà per excel·lència del Camp de Tarragona. La Selva va ser un municipi amb transcendència demogràfica a la zona fins a la segona meitat del segle XIX en què comença a perdre habitants que es desplacen cap a ciutat. La demografia local no inicia una recuperació lenta fins a la dècada dels anys 60 amb l'arribada de la població immigrada. L'activitat econòmica de la població local va ser essencialment agrària fins als anys setanta i avui la major part de la població local es dedica a activitats dels sectors secundari i terciari. Tot i que continuen explotant-se un gran part dels terrenys agraris del terme municipal, la població ha deixat de ser pagesa.

Aquest context comunitari projecta, igual que les altres dues unitats d'observació, la progressiva penetració de les estructures socials i econòmiques del mercat capitalista. L'àmbit local és la cruïlla que dibuixa l'efecte dels condicionants globals sobre l'estratègia reproductiva de les cases pageses.

Respecte a la unitat d'anàlisi pot quedar delimitada en la zona del Camp de Tarragona, i, per extensió tot el territori català. El Camp de Tarragona és una àrea territorial amb caràcter propi, nascuda de les condicions en què va tenir lloc la repoblació de la Catalunya Nova al segle XII, en temps de Ramon Berenguer IV; agrupa el territori que va quedar sota el domini feudal directe de l'arquebisbat de Tarragona i que avui queda comprès per les actuals comarques de l'Alt Camp, amb capital a Valls, el Baix Camp, amb capital a Reus i el Tarragonès, amb capital a Tarragona. Algunes de les conclusions de la recerca han de ser circumscrites a l'àrea del Camp de Tarragona o a la Catalunya Nova, com per exemple les consideracions al voltant de les pràctiques d'herència. En d'altres casos, com en tot allò que té a veure amb l'aparició i desenvolupament de l'associacionisme agrari, crec que l'àmbit de generalització es pot fer extensiu, amb algunes reserves, és clar, a tota Catalunya.

2.4. TREBALL DE CAMP, TREBALL D'ARXIU

Les característiques de l'abast temporal i de les unitats d'observació d'aquesta recerca impliquen una obligada combinació de la metodologia que caracteritza la història amb la metodologia més pròpia de l'antropologia, malgrat que sigui aquesta darrera l'aproximació científica amb la qual m'identifico professionalment. El desenvolupament dels detalls de l'estratègia metodològica posaran en evidència aquesta complementació metodològica; al costat de les tècniques més històriques que m'han obligat a endinsar-me, mol a gust, en els fons arxivístics del XVIII i del XIX he recorregut a l'entrevista i a l'observació de la realitat social de la comunitat local. L'observació participant i l'entrevista en profunditat en el context del desenvolupament del treball de camp han estat i són encara qualitats metodològiques que identifiquen l'aproximació científica de l'antropòleg. Però l'acostament de l'antropologia a l'estudi de la societat occidental, més encara, a l'elaboració d'etnografies dins a casa ha comportat una relativització d'aquests factors d'identitat disciplinar. La construcció del nosaltres com a subjecte antropològic ha comportat una incursió obligada en el temps històric. Entre les societats primitives, la història era relat oral i reconstrucció genealògica, a la societat industrial la història és també i, sobretot, recerca documental.

Avui després de quaranta anys de fer antropologia a casa, aquest debat està superat; la difusió de la teoria marxista entre les ciències socials a partir de la dècada dels anys seixanta va contribuir a la normalització de la recerca històrica en el context de qualsevol disciplina, tenint en compte que totes es van plantejar en el seu horitzó l'estudi del canvi social a partir de l'aplicació d'enfocaments de tipus processuals. L'estudi de les realitats presents no es pot fer al marge del passat perquè alguna cosa d'abans perviu en les situacions més actuals. Aquest si més no és el punt de partida de la teoria de la transició social que concep el canvi com la constant i l'aborda des de la perspectiva d'una eterna situació de trànsit.

Els estudis sobre la família han contribuït de forma notable a reduir la distància entre els interessos i les metodologies aplicades per les diferents disciplines de les ciències socials. La família, que ha centrat durant molt de temps la recerca dels sociòlegs, els veritables especialistes en societat occidental, ha interessat des dels anys 60, però sobretot a partir dels 70 als historiadors i als demògrafs, apassionats principalment per l'anàlisi dels canvis succeïts en les dimensions i la composició de la família, un tema que, des d'una posició més qualitativa i no tan estrictament historiogràfica va acabar interessant també als antropòlegs. L'antropologia europea dels anys vuitanta és plena de recerques que adopten una perspectiva històrica per abordar l'estudi de la reproducció social. No m'estenc aquí en més detalls sobre aquestes qüestions perquè en faig un estat de la qüestió en els apartats dedicats a perfilar l'orientació teòrica de la tesi; la informació donada ha de valer només per justificar l'estratègia metodològica de la recerca.

2.4.1. L'arxiu patrimonial

Un arxiu patrimonial és aquell conjunt de documents que una família guarda com a testimonis de la seva història particular, com a referents i suports materials destinats a mantenir vius en la memòria familiar els avantpassats i la relació d'aquests amb les propietats familiars. Aquests arxius són, en sí mateixos una constatació de la íntima relació existent entre família i patrimoni, una relació que és especialment evident en una de les peces patrimonials més importants, la "casa" (Comas d'Argemir, 1980).

La riquesa documental d'un arxiu familiar està directament relacionada amb el volum de patrimoni i de gestió socioeconòmica general de la família que l'ha anat constituint. Tanmateix, són les famílies benestants, en tant que propietàries de patrimonis grans, les que han acumulat una major quantitat de "papers", alhora que són també aquestes famílies les que, essent conscients de tenir un veritable arxiu de família, han tingut més interès en conservar-lo i, fins i tot, estudiar-lo. En canvi les famílies amb patrimonis més modestos guarden, des de sempre" en algun calaix més o menys perdut, un grapat d'escriptures velles sense ser massa conscients del significat d'aquella salvaguarda.

Aquests arxius estan constituïts, bàsicament, per protocols notariaus, documents elaborats pels notaris a través dels quals es legitimaven i legalitzaven totes aquelles actuacions que tenien a veure amb el patrimoni familiar (transmissions, vendes, permutes, endeutament, inventaris...). Aquesta és la base dels arxius patrimonials, però més enllà d'aquests documents, també se n'hi troben d'altres com correspondència, certificacions, llibres de comptes, anotacions.... En tot cas, s'ha de constatar que la riquesa de contingut dels arxius patrimonials és directament proporcional a les dimensions del patrimoni. Els patrimonis més grans tenen més diversitat documental.

Cal Lluques ha estat una casa propietària d'un patrimoni mitjà que he qualificat d'instable per la forma com es produeixen contínues segregacions i incorporacions al volum patrimonial. De fet, es tracta del tipus de patrimoni característic de les cases pageses, entenent com a tals, les cases que garantien la major part de la seva reproducció social i econòmica treballant les terres de la seva propietat. L'arxiu de cal Lluques no era res més que una caixa plena de papers desada en un calaix. Cap altre persona de la família s'havia interessat mai per res d'aquells documents, només s'intuïa la seva condició d'escriptures velles que havien perdut vigència i que, per tant, no tenien cap utilitat pràctica, però sí un cert interès perquè, guardant-los, la família els atorgava un cert valor simbòlic.

Els testaments, capítols matrimonials, compravendes i demés documents de l'arxiu patrimonial de la casa² van fer possible una primera aproximació a la reconstrucció de l'itinerari seguit per les peces que havien compost el seu patrimoni, així com del desenvolupament del cicle familiar de la casa entre els segles XVIII i començaments del XX. Ambdues trajectòries, la patrimonial i la familiar, eren indestriables i es va fer necessari complementar la informació proporcionada per l'arxiu patrimonial amb documentació procedent d'altres fons d'arxiu. Els cadastres, els padrons de població i els llibres de sacramentals van aportar informació molt important, però d'aquests me n'ocupo una mica més endavant. El fons que més em va ajudar a completar la difícil reconstrucció de la trajectòria patrimonial és el de protocols notariais de l'Arxiu Històric de Tarragona i de l'Arxiu Històric Comarcal de Reus. La consulta de tots els llibres dels notaris locals entre els segles XVIII i XIX em va permetre localitzar 95 documents més; en definitiva s'han classificat, buidat i analitzat un total de 157 documents notariais relatius al cicle familiar i patrimonial de cal Lluques.

2.4.2. Les dades administratives: el cadastre

Els protocols notariais han permès fer un seguiment dels béns que han compost el patrimoni familiar al llarg del període estudiat. Per salvar les discontinuïtats documentals que dificulten el desenvolupament complet de la trajectòria de la casa, he hagut de recórrer al cadastre, una font documental que es guarda molt completa a l'Arxiu Històric Municipal que ha fet possible la reconstrucció minuciosa de la trajectòria del patrimoni i, a més, ha fet evident el moment exacte en què les peces del patrimoni eren entregades als diferents hereus. El cadastre també ha estat útil per tenir coneixement de la diversificació d'activitats econòmiques per part dels membres de la casa³.

² L'arxiu patrimonial estava constituït inicialment per seixanta-dos protocols notariais, entre els quals destacaven 13 protocols de compravenda, 9 cartes de pagament, 7 testaments i 6 capitulacions matrimonials. Entre la documentació no notarial hi havia bàsicament certificacions (de bateig, d'òbit...) i llibretes de pagament de les pensions de censals.

³ El cadastre, com la informació notarial i, en general, la documentació d'arxiu dóna dades que han estat prèviament emmarcades en un discurs oficial, jurídicomercantil, concret. G. Lenclud hi reflexiona i es refereix al cadastre com una font interessant, precisament per les seves "deformacions". El cadastre, en diu "reflexa una certa concepció de la terra com objecte material, bé mercantil, cosa mesurable, divisible, intercanviable; en resum, dóna idea de les relacions entre l'home i la terra (...)" (1985: 35).

La recanació més antiga del terme municipal de la Selva del Camp, data de l'any 1734, divuit anys després que Patiño instaurés a Catalunya, amb el Decret de Nova Planta de Felip V, el nou règim tributari: el Cadastre Reial. El cadastre fiscalitzava les propietats (urbanes i rústiques), les rendes, el treball personal, la indústria i la ramaderia. A partir d'aquesta primera recanació, i abans d'ella, però amb dades menys fiables, podem fer un seguiment del tot continu (des de començaments del segle XVIII fins a l'actualitat) de les entrades i sortides de béns al patrimoni estudiat, de les seves rendes i de les seves activitats econòmiques.

2.4.3. Les dades demogràfiques: padrons i registres parroquials

A través de les dades relatives a l'evolució de la composició del patrimoni ja m'ha estat possible tenir una primera aproximació a la reconstrucció del cicle familiar de la casa, en la mesura que el moviment patrimonial està molt vinculat als successos demogràfics i genealògics. L'existència de discontinuïtats en les sèries demogràfiques ha fet necessari recórrer als padrons i als censos de població de l'Arxiu Històric Municipal i al llibres de sacramental de l'Arxiu Parroquial⁴.

- Els padrons de població han estat consultats per reconstruir l'evolució de les dimensions i de la composició dels grups residencials de cal Lluques. D'altra banda, també he buidat exhaustivament els padrons de població dels anys 1860, 1924 i 1986 per observar la distribució de la tipologia d'unitats residencials a tot el poble. Per fer aquesta recerca s'ha treballat amb una adaptació molt simplificada de la tipologia de P. Laslett, (1972) que bàsicament pretenia determinar l'evolució del nivell de troncalitat (estructures extenses i estructures de múltiples nuclis conjugals) del municipi.
- Els registres parroquials de casaments, batejos i òbits han estat utilitzats per reconstruir els cicles vitals dels membres de cal Lluques des del segle XVIII fins a l'actualitat. Els llibres de sacramental m'han permès concretar molt el règim demogràfic de la família així com establir els lligams genealògics entre els seus

membres. Aquesta informació és fonamental a l'hora de precisar el context i el significat de les estratègies reproductives adoptades pel grup en els diferents moments de la seva història.

2.4.4. El fons d'hemeroteca

La informació relativa al coneixement de la història local més recent i, per tant, no historiada, s'ha obtingut a partir de la revisió i buidat de la major part de les revistes o butlletins que des del 1932 fins avui han anat apareixent amb abast i projecció municipal. Les esmento en el quadre següent:

Nom de la publicació	Període de publicació
Brum	1931-1933
Full parroquial	1954
Adesel	1953-1965
El Pont Alt	1979-2002
Papers	1982-1987
La Selva Municipal	1987-2001
Butlletí del G. M. de Convergència i Unió	1992-2000
CES, Revista del Centre d'Estudis Selvatà	1994-2001

1.4.5. L'arxiu de les entitats agràries

En l'apartat corresponent a les unitats d'observació s'ha especificat que s'han pres les associacions agràries locals com a estructures d'àmbit comunitari que estan vinculades a la producció i la reproducció social de les cases pageses. Per a dur a terme l'estudi d'aquestes institucions s'ha comptat amb la documentació existent a l'arxiu de l'actual Cooperativa Agrícola i Caixa Agrària de la Selva del Camp; aquest arxiu està format per la documentació següent: llibres d'actes, llibres de socis, protocols notariais, llibres i material de comptabilitat i material fotogràfic. La documentació de l'arxiu presentava alguns buits històrics com és el cas dels últims deu anys de la trajectòria del Sindicat de Sant Andreu o bé tot el període de la guerra civil. Les mancances d'aquest arxiu s'han cobert amb recerques de documentació a l'Arxiu Històric Municipal, Provincial, amb el seu fons d'entitats, i Diocesà, el fons

⁴ Quan els vaig consultar estaven dipositats a l'Arxiu de la Parròquia de Sant Andreu de la Selva del

dels sindicats catòlics. Els relats orals també han ajudat a omplir els buits documentals i a reconstruir la complexitat de la història més recent de l'entitat, me n'ocupo a continuació.

1.4.6. Les fonts d'informació oral

L'obtenció d'informació oral s'ha orientat cap a dos àmbits diferents:

- Entrevistes focalitzades a l'obtenció de tres etnografies familiars, cal Pau Bernat, cal Figu i cal Marrus⁵. Aquestes entrevistes van voler incidir en la reconstrucció de la trajectòria de la família i del patrimoni de la casa al llarg del segle XX, dirigint l'interès de l'entrevista en els models de transmissió hereditària i en les formes residencials. M'ha interessat traçar les circumstàncies en què van tenir lloc les transmissions d'aquestes cases pageses en els darrers cent anys escoltar els discursos dels informants a l'hora de relatar o justificar les relacions familiars, les estratègies d'herència i les formes de residència. Ha estat interessant constatar diversitat en la forma d'interpretar una mateixa realitat en matèria de transmissions d'herència; aquesta divergència té a veure amb l'organització cultural del temps històric, amb el rol familiar que s'ocupa, amb el gènere... tot plegat, és la ideologia, el model cultural, el que acaba imposant el criteri d'ordre i de desordre en matèria de transmissions i de relacions familiars. Un objectiu primordial de les entrevistes ha estat donar a conèixer algunes formes amb què les famílies estan afrontant la desaparició del model de vida pagès i, en aquest sentit, les entrevistes reflecteixen les transformacions econòmiques (la terra ja no és la base més important dels recursos), socials (noves formes de residència, canvis en la composició i estructura social de la comunitat) i ideològiques (nous criteris, noves prioritats en els discursos que ordenen la reproducció) que han tingut lloc, fonamentalment, al llarg d'aquest segle.

Camp, avui estan centralitzats a l'Arxiu Històric de l'Arquebisbat de Tarragona.

⁵ S'han realitzat diferents sessions d'entrevista a un o dos successors de cada una de les cases. Per cal Pau Bernat, s'ha entrevistat la filla de la casa (MB), mestressa de casa de 40 anys, casada que viu amb el seu marit, dos fills i la seva mare vídua. En el cas de cal Figu s'ha entrevistat l'àvia de la casa (TR), una dona de 93 anys, que havia estat pagesa i mestressa de casa, avui vídua i que sempre ha residit amb la família del seu fill (JR), un pagès jubilat de 70 anys que també ha estat entrevistat. Per cal Marrus he entrevistat una dona de 63 anys (DM), que regenta una botiga al poble, filla de pagès i casada amb un pagès.

- Entrevistes dirigides a obtenir informació sobre les associacions agràries. S'han fet un total de 7 entrevistes i un nombre indeterminat de converses informals amb persones vinculades a les associacions agràries des dels seus orígens fins l'actualitat, a persones que hi han ocupat càrrecs o que hi han treballat, i a persones que han passat simplement com a socis més o menys anònims d'aquestes associacions. La finalitat de les entrevistes és la d'omplir els buits documentals i la de contrastar algunes de les informacions que apareixen en els arxius de les entitats. En aquestes mateixes entrevistes i converses també s'han tocat temes relatius a la comunitat local i així s'ha pogut completar la informació bibliogràfica i d'hemeroteca amb què s'ha treballat el coneixement del poble com a unitat d'observació d'aquesta tesi.